

معرفی کوتاهی از «رباب رومی»

«رباب رومی» اثر مهدی ستایشگر، انتشارات شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر. چاپ اول، زمستان (اسفند) ۱۳۸۴ شمسی، در ۱۱۸۸ صفحه، دو جلد وزیری، جلد گالینگور با روکش سولیفون. مؤلف: مهدی ستایشگر (متولد ۱۳۲۷/۴/۱۲ ش = ۱۹۴۸ م. تهران، در برگردان سولیفون روی جلد، شرح احوال و آثار مؤلف آمده است).

ویژگی اثر:

پژوهشی موسیقایی در همه آثار منظوم و منثور جلال‌الدین محمد بلخی مشهور به مولوی و رومی است، که در تاریخ مولانا پژوهی برای نخستین بار و به طور مستقیم و مستقل موسیقی را در همه ابعاد وجودی (آثار و اندیشه) خداوندگار نگریسته و در ۵ بخش نگاشته است.

واژه «رباب» با آنکه نام سازی بیش نیست، اما در اینجا اسوه و نمایی از همه موسیقی مولاناست و رومی لقب مولاناست و غربیان بیشتر با آن آشنا هستند. ترکیب «رباب رومی» به خاطر تجانس لفظی زیبایی که دارد، گزینش شده است.

در پیش درآمد (مقدمه) مؤلف (ص ۱۱ تا ۵۴) به شرح نظام موسیقایی مولانا (ص ۱۴ تا ۱۹) به صورت: ۱- موسیقی درونی (رشد انشایی - حرکت ارشادی، رشد انشادی)، ۲- موسیقی بیرونی (موسیقی در گفتار و آثار و در عمل و اجرا بر پایه مباحث سازشناسی، وزن‌شناسی، مقام‌شناسی، درک موسیقی استوار است). پرداخته شده است.

سی‌نمای موسیقایی مولانا (Mowlana's 30 musical Forms)

(بررسی موضوعی اشعار موسیقایی مولانا)

در این بخش مقاصد موسیقایی مولانا به صورت موضوعی تحت سی عنوان یا سی‌نما، تعریف شده و هر نمایی، نمادی از موضوعی موسیقایی در اندیشه و آثار مولانا محسوب می‌شود.

نمونه‌هایی از شواهد شعری مربوط به هر نما ارائه شده است، تا جایی که خواننده و پژوهنده خود بتواند بیتی از او را در پهنه یک یا چند عنوان از عنوانهای زیر قرار دهد: (ج ۱، ص ۱۹ و ۲۰)

۱. موسیقی‌آموزی (Learning music)
۲. موسیقی‌ادواری (Periodical music)
۳. موسیقی‌اندیشی (موسیقی‌پنداری) (Thinking of music)
۴. موسیقی‌باوری (Believe the music)
۵. موسیقی‌برداشتی (Understanding music)
۶. موسیقی‌پژوهی (Researching about music)
۷. موسیقی‌پناهی (Taking refuge in music)
۸. موسیقی‌پوشی (Wearing music)
۹. موسیقی‌تشبیهی (تشبیه‌های موسیقایی) (Musical simile)
۱۰. موسیقی‌تشریحی (Explaining music)
۱۱. موسیقی‌تمرکزی (Concentrating on music)
۱۲. موسیقی‌توصیفی (وصفی) (Describing music)

۱۳. موسیقی خوانی (Singing music)
۱۴. موسیقی خواهی (Willing for music)
۱۵. موسیقی دانی (Musical knowledge)
۱۶. موسیقی درمانی (Music-therapy)
۱۷. موسیقی رفتاری (Musical behavior)
۱۸. موسیقی روایی (Narrating music)
۱۹. موسیقی زایی (Creating music)
۲۰. موسیقی سازی و موسیقی سازی (الف: اجرای با ساز و آهنگ سازی ب: سازشناسی)
- Composing music
(a: playing instrument and composing, b: knowledge of instruments)
۲۱. موسیقی شناختی (موسیقی شناسی) (Musicology)
۲۲. موسیقی شنوی (Auditory music)
۲۳. موسیقی فرمانی (Leading music)
۲۴. موسیقی گردانی (Directing music)
۲۵. موسیقی گفتاری (موسیقی بیانی) (Verbal music)
۲۶. موسیقی محوری (Musical oriented) یا (موسیقی مداری) ((Orbital music))
۲۷. موسیقی میراثی (Heritage music)
۲۸. موسیقی نگری (Musical conception)
۲۹. موسیقی نوازی (Playing music)
۳۰. موسیقی یاری (موسیقی یآوری) (Helping music)

در «رباب رومی» نظریه‌های نو و تازه‌ای درباره‌ی مولانا و نیز از زبان خود آن بزرگوار برای نخستین بار عنوان گردیده که به ذکر مختصری از آن‌ها می‌پردازیم:

۱- در پیش‌درآمد (مقدمه) مؤلف (ص ۱۲) آمده است:

«می‌دانیم راه سلوک مولانا به سوی خداست، اما (پژوهشگران و مولانا شناسان) این حرکت انشایی و سلوک جوهری را با دو بال شریعت و طریقت توصیف کرده‌اند، درحالی‌که شاید همگان ندانند یا بدانند شریعت و طریقت به روی هم یک بال او و موسیقی (سماع) بال دیگر مولانا در این پله‌پله تا ملاقات خدا رفتن بوده است. مجموعه حاضر (رباب رومی) بر اثبات این نظریه پای می‌فشارد و دلیل (از زبان خود مولانا) می‌آورد.» (در یک نگاه هر آنچه مولانا را به اوج کشانید و به خلق و سرودن غزل‌ها و مثنوی و کرامت‌های روایت شده واداشت، موسیقی و سماع بود که تا آخرین نفس عمر مبارکش همراه او بود. در تداوم همین حال وجد است که مولانا بعد از سماع و سکوت قوال‌ها به گوشه‌ای می‌رفت و به اطرافیان می‌فرمود تا نور خدا را در چشم‌های وی ببینند.) (ج ۱، ص ۵۴۲)

۲- در مبحث رباب (ج ۱، ص ۳۸۲) آمده است:

مولانا فرمود: «شش گوشه رباب ما شارح سرّشش گوشه عالم است و الف تار رباب مبین تألف ارواح است به الف الله مولانا می‌گوید: اَلْفِ رباب، ما را به یاد رب (پروردگار) بیندازد. تفاوت رسم‌النخطی رباب ساز موسیقی و رب (پروردگار) در اَلْفِ آنست و به عقیده مولانا این اَلْفِ موجب اَلْفِ و اَلْفِ میان ارواح و پروردگار می‌باشد.»

۳- نظریه تخصصی موسیقایی مولانا (ج ۱، ص ۳۸۸):

«مولانا معتقد است، نی، با یک صدا می‌نالد، ... اما در مورد رباب او عقیده‌مند است که در رباب، ناله‌هاست و فراق‌ها زیرا مجموعه تشکیل‌دهنده رباب، غریبانند. ...». مولانا بر آنست که به دلیل گفته شده، ناله، در رباب افزودن بر نی است و سخن ما نیز همین جاست.

در اینجا یک نکته تخصصی موسیقایی نهفته است که درست مرتبط و منتج به صدای آن دو ساز است و آن، نغمه‌های فرعی (هارمونیک‌های) موجود در رباب است که نی، فاقد آن می‌باشد.

نوازندگان و آشنایان به هنر موسیقی واقفند که در سازهای زهی یا رشته‌ای به علت استقرار سیم‌هایی که در کنار هم به فواصل چهارم و یا پنجم کوک می‌گیرند، با یک ضربه نوازنده چندین صدا از سیم‌ها به گوش می‌رسد، که همان اصوات فرعی یا هارمونیک‌ها است. اما نای، دارای صدایی صاف و شفاف در بم و زیر، و فاقد هارمونیک‌های سازهای رشته‌ای مانند رباب است.

بخش اول- (ص ۹ تا ۵۴)

شامل شرح و تفسیر ۷۲۵ عنوان واژه و اصطلاح موسیقایی با ذکر و مفهوم گشایی شواهد شعری و مقاصد موسیقایی مولانا و (روش کار در ج ۱، ص ۵۰ تا ۵۳ آمده است). در این بخش به اندیشه‌های موسیقایی مولانا و بازیافت‌ها و تأثیر و تأثرات موسیقایی مولانا از زبان خود او پرداخته شده است.

بخش ۲- (ص ۹۴۲ ...)

شایان توجه آهنگسازان و موسیقائیان:

تعیین اوزان شعری مولانا است. در این بخش ۲۸۲۱ بیت موسیقایی در ۱۴ بحر عروضی و ۳۶ وزن داخلی (هر بحر دارای وزن‌هایی فرعی است)، معرفی و نیز نقش موسیقایی چهارپاره‌ها در آثار مولانا معین شده است.

بخش ۳- (ص ۹۵۳ ...)

الف: در این بخش هر یک از ۳۶ وزن عروضی اشعار موسیقایی مولانا (در ۱۴ بحر) به همراه بیتی نمونه، در انواع تقطیع (افاعیل عروضی، اتانین موسیقایی، وزن هجایی، واژگانی) ارائه گردیده است.

ب: آوانگاری ابیات تقطیع شده (به خط نت بین‌المللی در وزن‌های موسیقی غربی مانند $\frac{2}{4}$ ، $\frac{6}{8}$ ، $\frac{?}{16}$).

بخش ۴- (ص ۱۰۳۷ ...)

در این بخش ابیات موسیقایی مولانا که در متن کتاب ذکر شده، همراه با نشانه‌های کوتاه، معرّف بحر عروضی هر بیت تکرار شده است. برای مثال رج-۱ (ص ۱۰۳۹)، به معنی بحر رجز- وزن اول است که بیت نمونه‌اش در صفحه ۹۳۶ شرح و تقطیع و آوانویسی شده است.

یا: هز-۲ (ص ۱۰۴۱) به معنی بحر هزج - وزن دوم است که بیت نمونه‌اش در صفحه ۱۰۲۳ شرح و تقطیع و آوانگاری شده است.

بخش ۵- (ص ۱۱۴۷ ...)

فهرست نشانه‌ها و منابع، و فهرست راهنمای واژه‌ها و سازهای موسیقایی.